

Alexandru PARENİUC,
dr., conf. univ.

PhD,
Associate Professor

EXPERIMENTUL OPERATIV ÎN ACTIVITATEA SPECIALĂ DE INVESTIGAȚII: TEORIE ȘI PRACTICĂ

Articolul cuprinde o analiză succintă a comportamentului ofițerului de investigații și vocația acestuia în privința alegerii tacticii de efectuare a experimentului operativ prin prisma activității speciale de investigații. Metodologia efectuării experimentului operativ accelerează obținerea informațiilor necesare cu privire la intențiile criminale și experiența infracțională. Cu ajutorul experimentului operativ, realizat în baza unei pregătiri inițiale minuțioase, ofițerul de investigații poate stabili și studia anumite cazuri, situații, fenomene, acordându-i-se posibilitatea studierii unui și aceluiași fenomen în diferite condiții, care poate fi repetat de nenumărate ori.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, combinație operativă, colaborator confidențial, experiment operativ, informații, ipoteză, măsuri speciale de investigații, probe, ofițer de investigații, verificare, valorificare.

THE OPERATIVE EXPERIMENT IN THE SPECIAL INVESTIGATION ACTIVITY: THEORY AND PRACTICE

The article includes a brief analysis of the investigation officer's behavior and his vocation in choosing the tactic of performing the operative experiment through the prism special investigative activity. The methodology of performing the operative experiment accelerates obtaining the necessary information on criminal intent and criminal experience. With the help of the operative experiment, carried out on the basis of a thorough initial preparation, the investigating officer can establish and study certain cases, situations, phenomena, giving him the possibility to study one and the same phenomenon under different conditions, which can be repeated countless times.

Keywords: special investigation activity, operative combination, confidential collaborator, operative experiment, information, hypothesis, special investigative measures, evidence, investigating officer, verification, capitalization.

1. INTRODUCERE.

Menținerea ordinii de drept, adică asigurarea respectării legislației este una din sar-

cinile principale ale fiecărui stat. Într-o mare măsură realizarea acestui deziderat depinde de stabilitatea cadrului legislativ, fiind un fac-

tor important care creează condițiile necesare pentru cunoașterea exactă a legilor și acumularea practicii de aplicare corectă a lor de autoritățile publice competente.

Din contră, dese schimbări de lege și alte acte normative provoacă în societate o atitudine negativă față de legislație și față de necesitatea de a o respecta, ceea ce servește ca bază pentru apariția și existența a așa-numitului nihilism de drept – un fenomen care în mod esențial subminează ordinea de drept.

În ciuda acestui lucru, completările și modificările legilor și altor acte normative, inclusiv a celor care reglementează activitatea de prevenire și descoperire a criminalității, sunt inevitabile din mai multe considerente.

În primul rând, la etapa contemporană au apărut și probabil vor mai apărea în viitor noi genuri de fapte necunoscute în trecut, care încalcă în mod grosolan drepturile și libertățile persoanei, creează pericol pentru securitatea societății și a statului. Îndată după deschiderea hotarelor, pornirea procesului de migrație și trecerea la economia de piață au devenit frecvente cazurile de trafic de organe și ființe umane, răpire a persoanelor, acces ilegal la informația computerizată etc.

În al doilea rând, concomitent cu apariția noilor genuri de infracțiuni, la dezvoltarea criminalității se mai observă o tendință legată de utilizarea pe larg de reprezentanții lumii interlope, la săvârșirea infracțiunilor, a noilor metode, a realizărilor științei și tehnicii moderne: escrocherii cu folosirea posibilităților internetului, sustragerea informației strategice sau a banilor prin reprogramarea sistemelor electronice sau pătrunderea nesanționată în diferite sisteme informaționale. Totodată, în acțiunile ilicite se folosesc și alte mijloace și metode mai simple – carduri plastice, electronice și diferite documente false, perfectate cu utilizarea computerelor și altor mijloace tehnice ce fac parte din ultimele realizări.

Astfel de schimbări care au loc în societate cer în mod insistent elaborarea și adoptarea normelor care vor acorda posibilitatea procuraturilor specializate, subdiviziunilor specializate din cadrul ori subordonate Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului

Apărării, Centrului Național Anticorupție, Serviciului de Protecție și Pază de Stat, Serviciului Vamal, Serviciului Fiscal de Stat și Administrației Naționale a Penitenciarelor să folosească măsuri și metode noi, adecvate situației și orientate la combaterea faptelor antisociale.

Necesitatea perfectării legislației și a altor acte normative privind activitatea specială de investigații se bazează nu numai pe aceste realități.

Ca orice ramură nouă a legislației, Legea și alte acte normative care reglementează activitatea specială de investigații trebuie să treacă o perioadă și un proces de dezvoltare care neapărat este însoțit de încercări în activitatea practică, modificări și completări. Aici este necesar să se ia în considerație următoarele două aspecte:

- elaborarea și implementarea în practică a noilor metode, măsuri și procedee de prevenire și descoperire a infracțiunilor, utilizarea realizărilor comunității internaționale în acest domeniu;

- argumentarea temeinică pentru lăgiferarea și utilizarea unor acțiuni și metode eficiente care anterior se foloseau în lupta cu criminalitatea, dar, din diferite motive, nu sunt prevăzute de legislația în vigoare.

Astfel de acțiuni care corespund principiilor activității speciale de investigații și s-au recomandat ca utile în lucrul de prevenire, investigare și descoperire a infracțiunilor, necesită a fi incluse în nomenclatorul măsurilor speciale de investigații.

În acest context nu este întâmplător faptul că la 25 martie 2004 în Legea Republicii Moldova privind activitatea operativă de investigații (abrogată) a fost introdus un șir de completări și modificări, una din ele referindu-se la completarea listei măsurilor speciale de investigații (operative de investigații la cel moment) prevăzute de art.6 al Legii nominalizate, cu o nouă măsură – experimentul operativ. În anul 2012, Legea nr.45 (abrogată) a fost modificată, intrând în vigoare Legea nouă cu nr.59 din 29 martie. După nenumărate modificări, ultima fiind Legea nr.286 din 05.10.2023 [1], Legea privind activitatea spe-

cială de investigații a fost lipsită de o măsură – experimentul operativ, în opinia noastră, importantă, lipsa căreia îngreunează activitatea funcționarilor din cadrul subdiviziunilor specializate competente.

Utilizarea eficace în acțiunile autorităților cu competențe în domeniul activității speciale de investigații a măsurii nominalizate trebuie să se bazeze pe unele cunoștințe teoretice și recomandările elaborate de practică.

2. METODOLOGIE.

La elaborarea acestei publicații a fost folosit material teoretic, normativ și empiric. Cercetarea actualului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigare științifică, specifice teoriei activității speciale de investigații: metoda istorică, metoda analizei comparative, analiza sistemică, logico-juridică, dar și alte proceduri bazate pe logică (deducția, inducția, analogia etc). Tema supusă cercetării a impus folosirea pe larg a metodei comparative, prin intermediul căreia s-a putut analiza conținutul actelor normative ce reglementează activitatea specială de investigații.

3. REZULTATE.

3.1. Definiția experimentului operativ în legislația altor țări și în actele normative ale Republicii Moldova

La sfârșitul secolului XX în țările post-sovietice au fost adoptate legi care reglementează activitatea operativă de investigații. Unele din ele prevăd dreptul organelor abilitate de a înfăptui experimentul operativ, totodată fiind expuse definiția și unele condiții de efectuare a acestei acțiuni.

De exemplu, în conformitate cu al.1 art.6, pct.14 al Legii Federației Ruse „Despre activitatea operativă de investigații” nr.144 FZ din 12 august 1995 (modificată și completată la 29.12.2022) [2], organele împuternicite, în procesul realizării acestei activități, pot efectua experimentul operativ. Concomitent, legea nominalizată limitează sfera de utilizare a experimentului operativ în lupta cu criminalitatea și rezolvarea altor sarcini ale activității investigativ-operative, prevăzute de lege.

Conform art.8 al Legii care descrie condițiile de înfăptuire a măsurilor operative de investigații, efectuarea experimentului operativ se permite numai în scopul relevării, prevenirii, curmării și descoperirii infracțiunilor grave, precum și pentru stabilirea persoanelor ce le pregătesc, le săvârșesc sau le-au săvârșit.

Noțiunea acestei măsuri în legea nominalizată lipsește, dar ea se întâlnește în Comentariul științifico-practic al Legii Federale „Despre activitatea operativă de investigații”, unde ea este expusă în felul următor: „*Experimentul operativ este o metodă de obținere a informației prin reproducerea și controlul tainic asupra condițiilor și obiectelor, pentru stabilirea intențiilor ilicite a persoanelor bănuite de pregătirea sau comiterea infracțiunilor grave și deosebit de grave*” [2, p.67].

Dreptul organelor care exercită activitatea operativă de investigații de a efectua experimentul operativ este prevăzut și în pct.14 al art.18 al Legii Republicii Belarus „Despre activitatea operativă de investigații”, modificată și completată prin Legea nr.307-3 din 15 iulie 2015 [7]. În cazul dat, legiuitorul nu s-a limitat la enumerarea măsurilor investigative, oferind în art.2 noțiunea fiecărei din ele.

Conform art.34 al Legii nominalizate, experimentul operativ „constituie implicarea, sub controlul unui funcționar al organului care desfășoară activități operative de investigații, a unui cetățean (cetățeni) în privința căruia (căroră) există informații despre activitățile infracționale, într-o situație creată de organul ce desfășoară activități operative de investigații, pe baza acestor informații, cât mai apropiate de presupusa activitate infracțională a acestui cetățean (acestor cetățeni), în scopul producerii unui anumit eveniment, precum și obținerii de informații necesare îndeplinirii sarcinilor activităților operaționale de investigație” [7, art.34].

După cum s-a constatat, la perioada inițială experimentul operativ nu era prevăzut de legislația țărilor nominalizate. În nomenclatorul măsurilor (metodelor) investigativ-operative el a fost inclus mai târziu, după adoptarea pe 2 noiembrie 1996 a Actu-

lui legislativ de recomandare prin Hotărârea Asambleei Interparlamentare a statelor membre ale C.S.I.

Art.26 al acestui Act stabilește că experimentul operativ este reproducerea faptelor, situației sau altor circumstanțe ale evenimentului ilegal și efectuarea acțiunilor de experimentare în scopul curmării faptelor ilicite, relevarea persoanelor care le pregătesc sau le săvârșesc, verificarea și valorificarea datelor acumulate despre posibila comitere a anumitor fapte contrare legii sau obținerea noilor date despre activitatea ilegală.

Reieșind din faptul că în actele normative naționale lipsește noțiunea experimentului operativ, la început trebuie rezolvate mai multe probleme cu caracter teoretic și practic ce se referă la interpretarea acestui termen, elaborarea recomandărilor pentru includerea măsurii date în actele normative departamentale care reglementează organizarea, metodele și tactica efectuării măsurilor speciale de investigații și investigativ-operative.

Vom remarca unele caracteristici, elemente componente care descifrează esența și unele cerințe față de aplicarea experimentului operativ.

- La început, subdiviziunea specializată creează în mod artificial situația, circumstanțele, condițiile de care se folosesc infractorii la săvârșirea faptelor antisociale, avându-se în vedere că cele create trebuie să arate firesc, natural, să nu se deosebească prin nimic de cele ce se întâlnesc în viața cotidiană.

Aceste condiții și circumstanțe sunt diferite, spre exemplu: lăsarea în stradă, fără supraveghere, a mijloacelor de transport, a bagajului în incinta autogării sau aeroportului, imitația intenției de a procura oarecare obiecte (arme, muniții, substanțe narcotice) și de săvârșire a altor fapte ilegale.

- Situația și condițiile respective se creează pentru a reproduce un eveniment, fapt sau pentru efectuarea unor acțiuni cu caracter de experiment.

În linii generale prin reproducere se subînțelege producerea din nou, repetarea a unor procese, evenimente, fapte [3, p.329].

Aplicativ la domeniul luptei cu crimi-

nalitatea, vom avea în vedere verificarea prezenței la unele persoane a intenției de a comite o infracțiune, repetarea, comiterea de către ele din nou a anumitor fapte ilegale (jaf, atac tâlhăresc, realizare a substanțelor narcotice etc.).

Referitor la experimente se ține cont că ele se desfășoară nu numai în privința intențiilor și comportării persoanei, ci și în alte direcții. În cadrul experimentului operativ pot fi, după caz, cercetate, verificate, încercate particularitățile mecanice, fizice, chimice ale unor substanțe și obiecte, posibilitățile fizice ale persoanei și altele, respectând anumite cerințe cu caracter normativ și legate de asigurarea securității persoanelor implicate în acțiune.

- De regulă, la experimentul operativ se prevede participarea persoanelor în privința cărora există date despre comiterea faptelor ilegale, însă ele nu-s informate privitor la acțiunile și scopurile subdiviziunii specializate. Aceste persoane reproduc acțiunile așteptate exclusiv din propria inițiativă, fiind libere la alegerea modului de comportare în situația dată.

- În procesul desfășurării experimentului, situația trebuie să fie pe deplin controlată și dirijată de către subdiviziunea specializată, prevăzându-se în prealabil acțiunile posibile ale infractorilor și variantele de măsuri ce vor fi întreprinse de către ofițerii de investigații contra acestor acțiuni.

- Efectuarea experimentului operativ se permite numai în scopul relevării, prevenirii, curmării, investigării și descoperirii infracțiunilor grave, infracțiunilor care pot aduce daună securității naționale, precum și în scopul stabilirii persoanelor care pregătesc, comit sau au comis astfel de infracțiuni.

În legislația Republicii Moldova, acțiunea în cauză a apărut după adoptarea Legii Republicii Moldova nr.90 - din 25 martie 2004 prin care au fost introduse unele modificări și completări în Legea privind activitatea operativă de investigații nr.45-XIII din 12 aprilie 1994. Iar nomenclatorul măsurilor investigativ-operative prevăzut de art.6 a fost completat cu o nouă măsură - „experimentul

operativ”.

Generalizând cele expuse și practica investigativ-operativă, noțiunea măsurii în cauză poate fi formulată în actele normative departamentale naționale, folosindu-se următoarea variantă: Experimentul operativ prezintă crearea în mod artificial a situației similare cu cea reală pentru reproducerea unui eveniment ilicit sau efectuarea experimentelor necesare în condiții dirijate și controlate de subdiviziunea specializată, în scopul verificării datelor privitor la activitatea ilegală a persoanelor concrete sau necunoscute, prevenirii, curmării și descoperirii infracțiunilor și îndeplinirii altor sarcini prevăzute de lege.

3.2. Combinația operativă și experimentul operativ în teoria activității speciale de investigații.

Atât în literatura de specialitate, cât și în practică există diverse opinii privind diferența dintre combinația operativă și experimentul operativ, uneori considerându-se că în ambele cazuri este vorba de una și aceeași acțiune. Situația dată s-a creat din mai multe cauze.

În primul rând, actele normative nu prevăd actualmente experimentul ca o măsură utilizată în activitatea specială de investigații.

În al doilea rând, atunci când experimentul era prevăzut ca o măsură separată, orice acțiune legată de crearea artificială a condițiilor care asigurau realizarea sarcinilor era numită „combinație operativă”.

În al treilea rând, această situație este condiționată de faptul că în cadrul desfășurării diferitelor măsuri speciale de investigații, efectuate în afara procesului penal, se desfășoară unele acțiuni similare. De exemplu, se efectuează convorbiri cu cetățenii și la audierea investigativă, și în procesul identificării investigative.

După excluderea experimentului din nomenclatorul măsurilor speciale de investigații în calitate de acțiune separată și reieșind din practica acumulată, din nou ni se oferă posibilitatea de a diferenția aceste categorii.

Combinația și experimentul operativ

au unele trăsături comune, dar și caracteristici prin care se deosebesc. Analizând aceste obiective de studiu se poate menționa că pentru ele este comună doar crearea condițiilor ce asigură atingerea scopurilor combinației sau experimentului, iar esența lor este diferită.

Experimentul prezintă o categorie juridică, un procedeu investigativ separat, de sine stătător, care, din păcate, nu este prevăzută în lege, fiind descris numai în teoria activității speciale de investigații. El se desfășoară în situații specifice, atunci când sarcinile acestei activități nu pot fi realizate cu utilizarea altor măsuri.

Spre deosebire de experiment, combinația operativă nu este o măsură specială de investigații, servind numai în calitate de metodă, procedeu tactic la crearea condițiilor necesare pentru efectuarea măsurilor speciale, inclusiv a experimentului. În unele cazuri experimentul poate fi efectuat fără aplicarea combinației, folosindu-se condițiile naturale care există de la sine și nu necesită să fie create.

3.3. Experimentul în procedura de urmărire penală și experimentul operativ.

Experimentul în legea procesual-penală și experimentul operativ conțin un șir de elemente asemănătoare, totodată prezentând categorii juridice diferite.

Conform reglementărilor prevăzute în art.123 al CPP al RM „În scopul verificării și precizării datelor ce au importanță pentru cauza penală și care pot fi reproduse în condițiile efectuării unor experimente și a altor activități de investigații, organul de urmărire penală este în drept să efectueze un experiment în procedura de urmărire penală”[5]. Experimentul, în corespundere cu art.375 al acestei legi, poate fi efectuat și de către instanța de judecată în procesul cercetării judecătorești (pentru constatarea circumstanțelor cauzei).

În procedura de urmărire penală experimentul poate avea diferite obiective: constatarea posibilității percepției anumitor împrejurări, survenirii anumitor consecințe; posibilitatea confecționării unui obiect dintr-

un anumit material, într-un timp respectiv, cu utilizarea anumitor instrumente.

Experimentul poate fi înfăptuit pentru verificarea posibilităților reale de a traversa un anumit teritoriu, într-o anumită unitate de timp, cu sau fără utilizarea anumitor mijloace tehnice.

Efectuând experimentul, instanța de judecată, procurorul sau ofițerul de urmărire penală are ca scop verificarea datelor deja obținute la efectuarea altor acțiuni procesuale, inclusiv a declarațiilor martorului, victimei, bănuitului, învinutului sau inculpatului; sau să antreneze specialistul și alte persoane și să utilizeze diferite mijloace tehnice.

Datele obținute în urma experimentului vor confirma sau infirma declarațiile persoanelor nominalizate și vor demonstra posibilitatea existenței unui anumit fenomen. Această acțiune poate fi efectuată din oficiu de către funcționarii respectivi sau la cererea părților care au dreptul să participe la experiment [6, p.225].

Comparând experimentul în procedura de urmărire penală și experimentul operativ observăm următoarele asemănări:

- crearea artificială a condițiilor ce provoacă un fenomen, în scopul studierii lui;
- controlul asupra situației care se desfășoară în urma modificărilor introduse de către executorul experimentului, înregistrarea acțiunilor și schimbărilor ce vor avea loc;
- datele obținute în procesul acestor acțiuni se folosesc în lupta cu criminalitatea.

În pofida unor trăsături comune, experimentul operativ în mod esențial se deosebește de experimentul în procedura de urmărire penală. Ultimul poate fi utilizat doar după pornirea și în cadrul cauzei penale, în scopul verificării și precizării unor date ce au importanță pentru cauză, iar sfera aplicării experimentului operativ este cu mult mai largă. El se înfăptuiește atât la cercetarea, descoperirea infracțiunilor deja comise, cât și pentru prevenirea, curmarea faptelor ilicite.

Spre deosebire de experimentul în procedura de urmărire penală, experimentul operativ se efectuează în condițiile de respectare strictă a conspirației, ținându-se în taină

însăși faptul experimentului, scopul, sarcinile și rolul participanților.

Responsabili pentru efectuarea experimentului în cadrul procedurii de urmărire penală sunt ofițerii de urmărire penală, procurorii și judecătorii, iar organizarea și înfăptuirea experimentului operativ se pune în sarcina ofițerilor de investigații ai subdiviziunilor care efectuează activitatea specială de investigații.

Diferă și formele de fixare a rezultatelor experimentelor în cauză. Mersul și datele obținute în urma realizării experimentului în urmărirea penală se reflectă într-un proces verbal, conform cerințelor legislației de procedură penală [5, art.124], iar rezultatele experimentului operativ se expun în actele operative de serviciu.

În mod diferit se utilizează rezultatele experimentelor date. Pentru a servi în calitate de probe, rezultatele experimentului operativ trebuie să fie perfectate în conformitate cu ordinea stabilită de legislația de procedură penală.

4. CONCLUZII.

Astăzi se impun măsuri concrete, fără amânare, contra corupției, mituirii la toate nivelurile ei – în sferile învățământului, de servicii medicale, comunale, vamale, fiscale și administrative, crearea unei atmosfere ostile față de acțiunile criminale și pedepsirea aspră în conformitate cu legea.

În scopul elaborării și realizării unor măsuri avantajoase de prevenire, investigare și descoperire a infracțiunilor este necesar de efectuat o conjugare generală a eforturilor în lupta împotriva criminalității.

Acesta nu este un avantaj deosebit în combaterea criminalității, dar ne demonstrează faptul că, prin unirea eforturilor și organizarea corectă a activității tuturor autorităților ale căror subdiviziuni specializate efectuează activitatea specială de investigații în luptă împotriva acestui viciu social, se pot dobândi succese.

Sarcinile complicate puse în fața autorităților publice competente pot fi realizate dacă sunt respectate un șir de condiții, unele dintre care sunt:

a) implicarea în lucrul de prevenire, curmare, descoperire a infracțiunilor, de căutare a infractorilor și persoanelor dispărute fără urmă și de soluționare a altor sarcini a tuturor forțelor și mijloacelor din dotare, reieșind din posibilitățile diferitelor servicii;

b) utilizarea experienței avansate, a elaborărilor științifice și tehnicii moderne;

c) utilizarea în mod activ și rațional a tuturor măsurilor și metodelor prevăzute de actele normative departamentale.

Referitor la ultimele condiții menționăm că arsenalul activității speciale de investigații este destul de bogat, conținând multiple măsuri și metode tactice de colectare, verificare, prelucrare, valorificare și realizare a informației de interes operativ necesare pentru prevenirea criminalității, asigurarea

ordinii publice și siguranței în locurile de detenție.

Experimentul operativ prezintă una din aceste măsuri, care poate fi utilizat cu succes în lupta cu criminalitatea și la rezolvarea altor sarcini ale activității speciale de investigații.

Ofițerii de investigații ai subdiviziunilor specializate din cadrul ori subordonate Ministerului Afacerilor Interne, în activitatea cotidiană, tot mai des trebuie să aplice această măsură la prevenirea omorurilor la comandă, furturilor mijloacelor de transport, în lupta cu corupția etc., fapt care demonstrează că experimentul operativ poate fi aplicat la soluționarea mai multor probleme din domeniul activității speciale de investigații.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Publicat: 28-11-2023 în Monitorul Oficial Nr.452-454 art.772.
2. Федеральный закон «Об оперативно-розыскной деятельности», Научно-практический комментарий, Изд. «Спарк», Москва, 2002.
3. Dicționarul explicativ al limbii moldovenești. Editura „Cartea Moldovenească”, vol. II., Chișinău, 1997.
4. Dicționarul explicativ al limbii moldovenești. Editura „Cartea Moldovenească”, vol. I., Chișinău, 1997.
5. Codul de procedură penală al RM nr.122 din 14.03.2003. Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251, art.699.
6. Ig. Dolea, D. Roman, T. Vizdoagă, Iu. Sedlețchi, V. Șterbeț, V. Rotaru, R. Botezatu, A. Cerbu, S. Ursu, E. Erjîu, Codul de procedură penală. Comentariu. Ed. Cartier juridic. Chișinău, 2005.
7. Закон Республики Беларусь от 15 июля 2015 г. № 307-3 „Об оперативно-розыскной деятельности”. Принят Палатой представителей 26 июня 2015 г. Одобрен Советом Республики, 30 июня 2015 г.

DESPRE AUTOR

Alexandru PARENIUC,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Activitatea specială
de investigații și anticorupție”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: alex_pareniuc@mail.ru
ORCID: 0000-0002-6642-4610*